

С. В. Пекшин,
аспірант, ДВНЗ "Запорізький національний університет"

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕФЕКТИВНОЇ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

S. Pekchin,
Graduate student Zaporizhzhya national university

EFFECTIVE STRATEGY FORMATION OF RESOURCE POLICY ENGINEERING ENTERPRISES

Досліджено критерії та фактори оптимальності функціонування ресурсозберігаючої стратегії. Визначено завдання ресурсозберігаючої політики підприємств машинобудування. Виокремлено систему чинників внутрішнього середовища, що ускладнюють впровадження ресурсоефективної стратегії підприємств машинобудування. Запропоновано основні програмні заходи розробки стратегії ресурсозбереження підприємств машинобудування.

Investigated factors optimality criteria and functioning resource-saving strategy. Defined job resource-saving policies of mechanical engineering. Pointed out in the system of internal environment factors that complicate the implementation of resource-efficient strategies of mechanical engineering. The basic program activities of resource development strategy of mechanical engineering.

Ключові слова: критерії, фактори, ресурсозберігаюча стратегія, ресурсоефективність, заходи, завдання, ресурсозберігаюча політика, цілі.

Key words: criteria, factors, resource strategy, resource efficiency, events, tasks, resource policy goals.

ВСТУП

Основою існування національної економіки є процес суспільного відтворення. У масштабах країни тісно переплітаються окремі галузі та регіони, виробники і споживачі, ресурси, попит і пропозиція товарів і послуг.

Ресурсозабезпечення є одним з найважливіших чинників підвищення ефективності діяльності підприємств. Через показник матеріаломісткості відбивається ефективність використання матеріальних ресурсів, залучених у процес виробництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Оскільки сучасне підприємство є відкритою економічною системою, воно вступає в економічні відносини з іншими підприємствами, а для цього необхідно постійно підтримувати певні напрямки науково-технічного прогресу, забезпечуючи конкурентоспроможність національної продукції на світовому ринку.

Кінцеві цілі і задачі функціонування підприємств за своєю природою є об'єктивними, але конкретизуються вони в економічній політиці підприємства і в тому числі ресурсозберігаючої політиці.

Ефективність — зіставлення корисного ефекту (результату) і витрат. Підвищити ефективність значить досягнути скорочення витрат на одиницю ефекту (одиницю продукту). Ефективність стосовно окремо взятої господарюючої одиниці не тотожна ефективності в масштабах суспільства. Якщо підприємство здійснює свою діяльність з мінімальними вит-

ратами всіх чинників виробництва, то в цьому випадку йде мова про виробничу ефективність або ефективність виробництва окремої господарської одиниці.

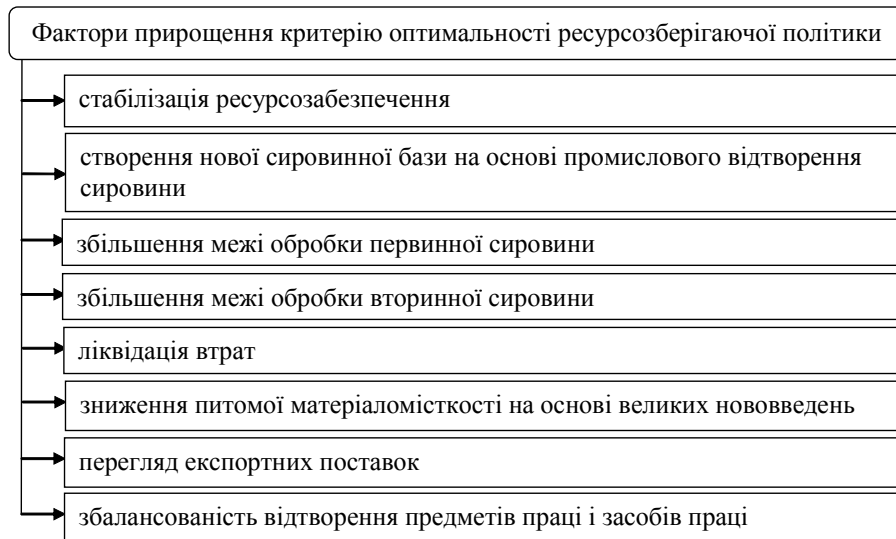
Економічна ефективність характеризує результативність всього виробництва. Підприємство буде ефективним тоді, коли найбільш повно задоволені потреби всіх членів суспільства за даних обмежених ресурсів. По відношенню до використання матеріальних ресурсів показником ефективності виступає відношення сукупного обсягу реалізованої продукції до здійснених матеріальних витрат, показник матеріаловіддачі, або зворотний йому показник матеріаломісткості. Це традиційний підхід до оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів.

За критерій ефективності функціонування ресурсозберігаючої політики слід прийняти її оптимальність. Оптимально, тобто знаходячи єдине найкраще рішення, з урахуванням обраних критеріїв оптимальності.

Ресурсозберігаюча політика — багатоцільове завдання, яке включає:

- достатність ресурсозабезпечення;
- створення нової сировинної бази;
- перехід на поновлювані джерела ресурсів;
- підвищення (поглиблення) переділу ресурсів;
- зниження матеріаломісткості;
- підвищення матеріаловіддачі.

Нами встановлено, що не може бути єдиного критерію оптимальності функціонування ресурсозберігаючої стратегії. Повинна бути система інтегральних показників,

Рис. 1. Фактори прирощення критерію оптимальності ресурсозберігаючої політики підприємств машинобудування

Джерело: [2, с. 97].

що оцінюють ефективність ресурсозберігаючої стратегії [1, с. 95].

В якості критерію оптимальності можуть бути такі узагальнюючі (агрегатні) показники:

I — обсяг національного доходу або обсяг кінцевого продукту на душу населення або загальний рівень доходів населення;

II — необхідно порівняти рівень потреб в матеріальних ресурсах з рівнем їх реального задоволення і мінімізувати цей розрив як критерій оптимальності: чим розрив менше, тим модель ресурсозберігаючої політики ефективніше.

В якості глобального критерію оптимальності ефективності ресурсозберігаючої політики можна прийняти економічне зростання. Також слід відмітити набір факторів, що забезпечують внесок у прирощення критерію оптимальності ресурсозберігаючої політики (рис. 1).

Ресурсозберігаюча політика підприємств машинобудування призначена для:

1) вирішення внутрішніх регіональних проблем ресурсозбереження, до яких відноситься в першу чергу організація переробки та відходів виробництва і споживання на даній території;

2) виявлення та висунення особливо великих проблем у сфері ресурсозбереження для їх вирішення на рівні держави тоді, коли регіон не в змозі їх вирішити тільки своїми силами.

У центрі ресурсозберігаючої політики підприємств машинобудування лежить вирішення великих регіональних проблем у сфері ресурсозбереження, які повинні здійснюватися в першу чергу силами самого регіону, але в особливих випадках регіон може ініціювати, висувати рішення особливо великих проблем регіону на рівень державної ресурсозберігаючої політики.

У вирішенні внутрішніх, регіональних проблем ресурсозбереження регіон, за допомогою ресурсозберігаючої політики, вступає у взаємодію з усіма підприємствами машинобудування, розташованими на даній території.

Одночасно з цим, регіон може вступати самостійно і в міжрегіональні відносини для вирішення своїх завдань. Усі ці взаємодії визначаються масштабістю завдань і наявністю можливостей їх вирішення.

На рівні галузі ресурсозберігаюча політика покликана вирішувати свої специфічні, притаманні цьому рівню, завдання. Ресурсозберігаюча політика підприємств машинобудування націлена на вирішення завдань двох типів:

— по-перше, на вирішення завдань державної ресурсозберігаючої політики, що знаходяться в компетенції галузі.

Так, створення необхідної нової техніки в рамках державної ресурсозберігаючої політики, здійснюватиметься підприємствами машинобудування на основі державного замовлення.

— по-друге, галузь покликана вирішувати суто свої галузеві проблеми ресурсозбереження, що забезпечують перспективи розвитку своєї галузі.

Вирішення галузевих проблем, у свою чергу, може бути настільки великим, що потребує участі державного рівня.

Таким чином, підприємства машинобудування вступають у взаємодію з державною ресурсозберігаючою політикою на основі прямих і зворотних зв'язків і вирішує поставлені перед ними проблеми на основі координації та узгодження дій з іншими підприємствами машинобудування.

Ресурсозберігаючий менеджмент повинен стати обов'язковим елементом реалізації ресурсозберігаючої політики підприємств машинобудування. Можна виділити такі напрями ресурсозберігаючого менеджменту на підприємствах машинобудування:

1. Введення сучасної системи оцінки, обліку та прогнозу використання матеріальних ресурсів у галузі.

До числа перспективних завдань у цій області належить організація планування, обліку і прогнозу використання матеріальних ресурсів у галузі на основі системи показників, що забезпечує порівняння вітчизняного та зарубіжного рівнів стану ефективності споживання ресурсів у галузі. Це необхідно для визначення перспективної програми дій.

2. Перегляд асортименту продукції підприємств машинобудування на основі даних маркетингу. Необхідно припинити виробництво виробів, які не знаходять збуту або нерентабельних і переключити ресурси на випуск нових перспективних видів товарів, слід шукати ринкові ніші, що дозволяють більш раціонально використовувати наявні ресурси.

3. Оцінка технічного рівня підприємств, ступеня переділу обробки первинної і вторинної сировини та їх відповідності товарній продукції на основі даних маркетингу та сертифікації, визначення необхідних обсягів та напрямів проведеної "другої індустріалізації".

4. Раціоналізація організаційної структури підприємств машинобудування на основі виділення і продажу або закриття неперспективних виробництв, філій, цехів і формуван-

Рис. 2. Система чинників внутрішнього середовища, що ускладнюють впровадження ресурсоефективної стратегії підприємств машинобудування

ня нових структур, що забезпечують принципове оновлення виробництва, з позицій організації раціонального використання матеріальних ресурсів та ефективності виробництва.

5. Освоєння сучасного досвіду менеджменту підприємств машинобудування в сфері ресурсозбереження. Розвиток економічної бази реформ ресурсозбереження підприємств машинобудування вимагає керівників, здатних управляти в ринкових умовах, професійно компетентних не тільки в технології виробництва, але і в маркетингу, фінансовому менеджменті та сучасних методах обґрунтування рішень. Необхідно готувати менеджерів вищої ланки, орієнтованих на вирішення проблем ресурсозбереження підприємств машинобудування.

Рівень ресурсо- і енергоємності, характерний для підприємств машинобудування в перспективі може змінюватися під впливом різного роду зовнішніх і внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників відноситься ціновий чинник, пов'язаний з тенденцією зростання світових цін, що склалася останнім часом, на нафту і енергію, а також зростання попиту на паливно-енергетичні ресурси на світовому і внутрішньому ринку. При розробці ресурсоефективної стратегії підприємств машинобудування необхідно враховувати також глобальні тенденції, зокрема, довготривалу тенденцію світової енергетики — це спрямованість на енергозбереження.

Через те, що в найближчі 3—5 років слід чекати значне зростання цін, а також дефіцит електроенергії, то підприємствам машинобудування необхідно звернути пильну увагу на застосування енергозберігаючих технологій у своїй діяльності, інакше ресурсомісткість даного сектора як і раніше зростатиме.

До теперішнього часу на підприємствах машинобудування є низка проблем, що призводять до зростання обсягів споживання ресурсів. Також можна відмітити серйозне погіршення якості сировинної бази підприємств машинобудування, велика частина споруд машинобудівних підприємств і устаткування, технічних засобів виробництва промислової продукції фактично і морально застаріли і знаходяться в критичному стані. Відносно стабільне положення підприємств машинобудівної галузі останніми роками через сприятливу кон'юнктуру ринку привело до того, що керів-

ництво галузевих підприємств дотримується ресурсодомінуючих стратегій. У практиці управління машинобудівними підприємствами такі стратегії використовуються не завжди активно, хоча повинні розроблятися і впроваджуватися комплексні проекти, що забезпечують оптимізацію.

Процедури формування ресурсоефективної стратегії на машинобудівному підприємстві повинні враховувати усі чинники прямої і непрямої дії, що роблять вплив на його функціонування.

Чинники прямої дії роблять безпосередній вплив на підприємство машинобудування (1 рівень), чинники, що чинять опосередковану дію відносяться до середовища непрямого впливу (другий рівень).

До чинників прямої дії (перший рівень) належить, передусім, віднести постачальників сировинних і фінансових ресурсів, а також інформації, що є дуже значимим, оскільки від умов постачання ресурсів залежать витрати підприємства машинобудування на придбані ресурси.

Споживачі — також найважливіший чинник для підприємств машинобудування, оскільки у взаємодії з ними формується ринок продукції. Споживачі паливно-енергетичних ресурсів звертають увагу на якість і ціну виробленої продукції.

Конкуренти — найбільш динамічний чинник прямої дії зовнішнього середовища. Об'єктом конкуренції для підприємств машинобудування виступають матеріальні і фінансові ресурси, капітал, право використати нововведення. Особливе місце останнім часом стали займати конкурентні позиції за витратами.

Контактні аудиторії також відносяться до зовнішніх чинників, які можуть зробити вирішальну дію на формування стратегії ефективного ресурсоспоживання підприємств машинобудування. Саме контактні аудиторії можуть формувати громадську думку відносно ресурсозберігаючих проектів, формувати імідж підприємства. Це відношення соціуму, населення, контрагентів, тобто усіх зацікавлених в успішній реалізації стратегії. Негативне відношення контактної аудиторії до намічених стратегічних цілей може привести до неприйняття стратегії, недосягнення намічених цілей підприємствами машинобудування.

До чинників середовища непрямої дії відносяться державно-політичні, економічні, технологічні і соціальні чинники. Найбільш значимі з економічних чинників — це інфляція, податки, рівень процентних ставок на капітал, наявність робочих рук з необхідним рівнем кваліфікації.

Після оцінки впливу зовнішніх чинників слід детально проаналізувати чинники внутрішнього середовища і, передусім, наявний ресурсний потенціал підприємства машинобудування і міру його ефективного використання (рис. 2).

Окрім дослідження ресурсного блоку машинобудівного підприємства має бути в обов'язковому порядку проаналізований стан системи управління ресурсами (функціональний блок). Незадовільний стан системи менеджменту ресурсів може привести до виникнення проблемних ситуацій і ускладнити реалізацію управлінських рішень, спрямованих на економію усіх видів ресурсів.

Зупинимось детальніше на технології розробки стратегії ефективного ресурсоспоживання для машинобудівного

підприємства, послідовність формування якої показана на рисунку 3. Найважливішою ланкою такої стратегії повинне стати ресурсозбереження на всіх стадіях технологічного ланцюжка.

Система управління ресурсозбереженням є засобом, що дає підприємству можливість досягти того рівня ефективності ресурсозбереження, який воно сама собі встановило. Інтеграція аспектів ресурсозбереження із загальною системою адміністративного управління може внести свій вклад в ефективне її впровадження, а також у результативність її чіткий розподіл обов'язків.

В якості основних програмних заходів розробки стратегії ресурсозбереження підприємств машинобудування можуть бути названі наступні:

- впровадження комплексу технічних регламентів, що стандартизують питання ефективного ресурсоспоживання. Стандарти (технічні регламенти) можуть бути розроблені на державному (національному), регіональному і корпоративному рівні (чи рівні підприємства);

- визначення потенціалу ресурсозбереження підприємств машинобудування за результатами аудиту наявних ресурсів, створення і оновлення енергетичних і ресурсних паспортів машинобудівних підприємств;

- проведення заходів щодо стимулювання діяльності центрів, що займаються реалізацією ресурсоефективних проектів;

- оновлення і модернізація основних виробничих фондів підприємств машинобудівної галузі, що володіють підвищеною ресурсомісткістю, впровадження наукомістких енерго- і ресурсозберігаючих технологій на стадіях виробництва та транспортування продукції;

- виконання обов'язкової сертифікації енергоспоживаючого устаткування;

- утилізація відходів основного виробництва;

- розвиток власної енергетичної бази на основі створення і експлуатації об'єктів малої енергетики;

- використання альтернативних видів енергії (окрім нафти і газу);

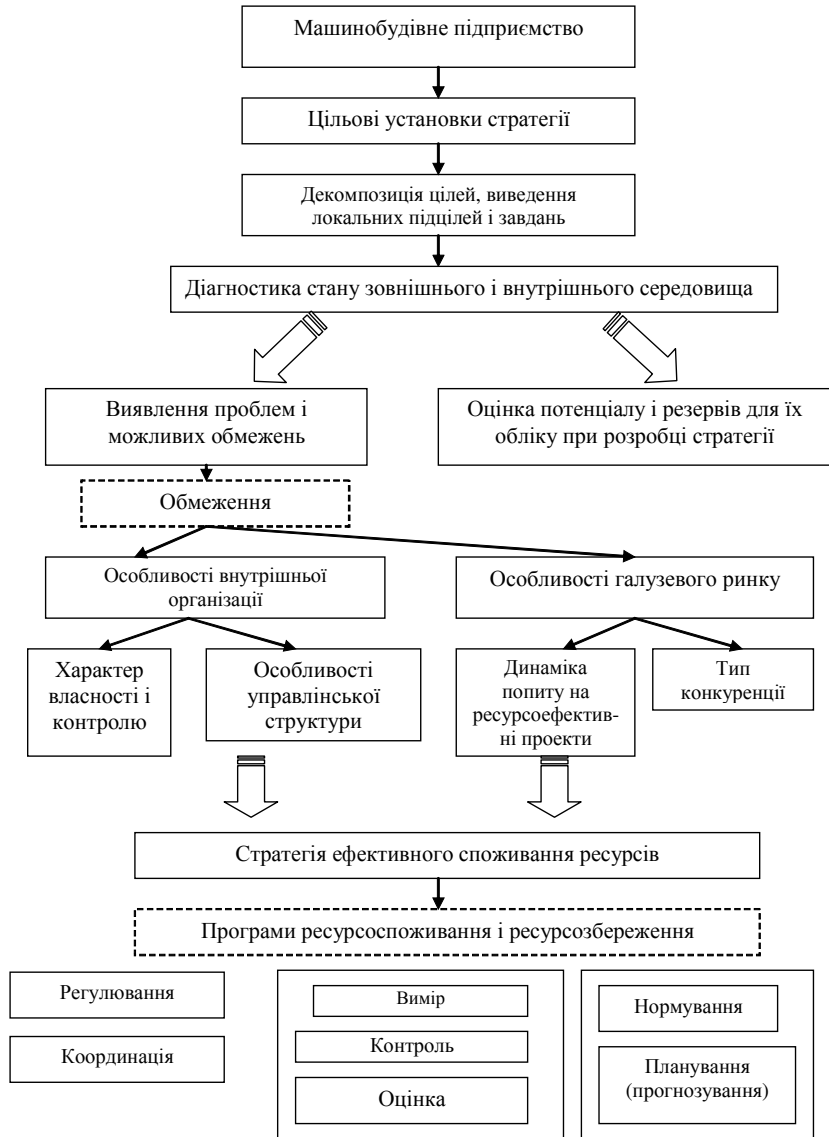
- оптимізація режимів роботи енергетичного устаткування, яке використовується у виробничому процесі підприємств машинобудування;

- формування нормативної бази для встановлення технічно обґрунтованих норм і нормативів витрачання основних видів ресурсів на підприємствах машинобудування.

Ці проблеми життєво важливі для надійного ресурсозабезпечення, вони повинні стати невід'ємною частиною ресурсоефективних програм підприємств машинобудування.

ВИСНОВКИ

У реальних практичних ситуаціях результативність управлінських рішень щодо впровадження ресурсоефективних проектів зазвичай оцінюється з різних точок зору, є, як правило, декілька цілей і відповідних критеріїв оптимальності для підприємств машинобудування. Такого типу задачі відносяться до розряду багатокритеріальних. Особливе місце в системі кількісних методів розв'язання багатокритеріальних задач займають методи комбінаторної оптимізації, які дозволяють визначити таку комбінацію проектів

Рис. 3. Елементи ресурсоефективної стратегії підприємств машинобудування

(альтернатив), при якій здійснюється раціональний розподіл ресурсів між проектами, який спрямований на максимізацію "загальної вигоди" від розробки родовищ при обмеженнях на вкладені ресурси.

Література:

1. Радчук І.М. Сутність поняття "ресурсозбереження" та шляхи його впровадження на підприємстві / І.М. Радчук // Вісник ХДТУ. — 2009. — № 3 (36). — С. 93—96.
2. Дрозд Т.М. Ресурсозабезпеченість підприємства у контексті логістичного підходу / Т.М. Дрозд // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2012. — № 4. — С. 94—98.

References:

1. Radzyk, I. M. (2009), "Essence of concept "resursozbezpechennya" and ways of his introduction is on an enterprise", Announcer of the Kharkiv state technical university, vol. 3 (36), pp. 93—96.
2. Drozd, T. M. (2012), "Resursozabezpechenist' of enterprise in the context of logistic approach", Scientific announcer of the Uzhgorodskogo national university. — vol. 4, pp. 94—98.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2014 р.